ప్రచురణార్హమైన

భారత దేశ సర్వోన్నత న్యాయస్థానము
సివిల్ అప్పిలేట్ అధికార పరిధి
సివిల్ అప్పీల్ నం.1347-1349/ 2023
(@ ఎస్.ఎల్ పి.(సి) నం.11842-11844/2022)

హర్యానా రాష్ట్రం మరియు ఇతరులు ....అప్పీలుదారు(లు)

వర్సెస్

నిరంజన్ సింగ్ మరియు ఇతరులు .....ప్రతివాదు(లు)

మరియు

సివిల్ అప్పీల్ నం.1351/2023

(@ఎస్.ఎల్ పి.(సి) నం.3980/2023)

(@ డి. నం.37052/2022)

తీర్పు

ఏం ఆర్ షా, న్యాయమూర్తి

1. చండీగఢ్‌లోని పంజాబ్ మరియు హర్యానా హైకోర్టు తేదీ 9-4-2021 నాడు CWP నెం.16346/2013, CWP నెం.6729/2013 మరియు CWP నెం.10452/2014 కేసులలో జారీ చేసిన ఉమ్మడి తీర్పు ద్వారా హైకోర్టు ద్విసభ్య ధర్మాసనము అట్టి రిట్ పిటిషన్ లను అనుమతించుచు స్టేట్ యొక్క చర్యను రద్దు చేసిరి. ఒరిజినల్ రిట్ పిటిషనర్లు — ఒరిజినల్ భూయజమానులు, రాష్ట్రం స్వాధీనపర్చుకొన్నవారి వారి భూములను విడిపించమని మనవి చేసుకొనగా, అట్టి మనవిని రాష్ట్రం త్రోసిపుచ్చేను. ఫలితంగా , హైకోర్టు తన తీర్పులో రాష్ట్రం స్వాధీనపర్చుకొన్న వారి వారి భూములను తిరిగి ఇవ్వవలసినదిగా ఆదేశించెను. కాగా , రాష్ట్రం హర్యానా రాష్ట్రం మరియు ఇతరులు ప్రస్తుత అప్పీళ్లు దాఖలు చేసిరి మరియు CWP నెం.10452/2014 లో జారీ చేసిన ఆక్షేపిత తీర్పు మరియు ఉత్తర్వు వలన బాధచెంది ,

అసంతృప్తితోనున్న భూస్వాధీన లబ్ధిదారులు కూడా డైరీ నెం.37052/2022 నుండి ఉత్పన్నమైన ప్రస్తుత అప్పీలును దాఖలు చేసిరి.

1.1 ప్రారంభంలో, SLP (C) నం. 11842/2022 నుండి ఉత్పన్నమయ్యే సివిల్ అప్పీల్ నం. 1347/2023 సంబంధితంగా ఉందని, ఇది CWP నెం.6729/2013 లో హైకోర్టు జారీ చేసిన ఆక్షేపిత తీర్పు మరియు ఉత్తర్వుకు విరుద్ధమని గమనించాలి. SLP (C) నం. 11843/2022 నుండి ఉత్పన్నమయ్యే సివిల్ అప్పీల్ నం. 1348/2023 కు సంబంధితంగా ఉంది, ఇది CWP నం. 16346/2013 మరియు సివిల్ అప్పీల్ నం. 1349/2023లో హైకోర్టు జారీ చేసిన ఆక్షేపిత తీర్పు మరియు ఉత్తర్వుకు వ్యతిరేకంగా ఉంది. SLP (C) నం. 11844/2022 నుండి ఉత్పన్నమయ్యే సివిల్ అప్పీల్ నెం.1349/2023కు సంబంధితంగా ఉంది, అదే CWP నం.10452/2014లో హైకోర్టు ఆమోదించిన ఆక్షేపిత తీర్పు మరియు ఉత్తర్వుకు వ్యతిరేకంగా ఉంది.

2. సౌలభ్యం కొరకు, CWP నం.16346/2013 యొక్క వాస్తవాలు పరిగణించబడెను, వీటిని కూడా హైకోర్టు ప్రధాన అంశంగా పరిగణించింది.

CWP నం.16346/2013 నుండి ఉత్పన్నమయ్యే సివిల్ అప్పీల్ నెం. 1348/2023 లోని వాస్తవాలు

2.1 భూసేకరణ చట్టం , 1894 (ఇకపై 'చట్టంగా' సూచిస్తారు)లోని సెక్షన్ 4 క్రింద హర్యానా రాష్ట్రం 21.04.1987 తేదీన 35.76 ఎకరాల భూమిని అభివృద్ధి మరియు వినియోగానికి సంబంధించిన భూమిని స్వాధీనం చేసుకునే ఉద్దేశ్యంతో నోటిఫికేషన్ జారీ చేసింది. రెసిడెన్షియల్ మరియు కమర్షియల్ సెక్టార్ 11, కురుక్షేత్ర మరియు అదే చట్టములోని సెక్షన్ 6 కింద డిక్లరేషన్/నోటిఫికేషన్‌తో సహా తేది.20.04.1988 నాడు జారీ చేసింది. సంబంధిత భూ యజమానులందరి నుంచి అభ్యంతరాలను ఆహ్వానించారు. ఆ తర్వాత 12.04.1990న 34.61 ఎకరాల భూమికి మాత్రమే భూసేకరణ కలెక్టర్ అవార్డు ప్రకటించారు. ఆ తర్వాత, సెక్టార్ 6 మరియు 11, కురుక్షేత్రలో నివాస , వాణిజ్య మరియు సంస్థాగత ప్రయోజనాల కోసం 126.30 ఎకరాలను కొలిచే భూమిని సేకరించేందుకు 11.02.2002 నాటి చట్టంలోని సెక్షన్ 4 ప్రకారం హర్యానా రాష్ట్రం తదుపరి నోటిఫికేషన్ జారీ చేసింది. చట్టములోని సెక్షన్ 6 కింద నోటిఫికేషన్ జారీ చేయకముందే 43 మంది భూ స్వాములకు చెందిన 81.91 ఎకరాల భూమిని విడుదల చేయవలసి వచ్చింది , దాని వివరాలు దిగువన పరిగణించబడతాయి. ఆ తర్వాత , CWP నెం. 16346/2013 కేసు యొక్క

అసలైన రిట్ పిటిషనర్లు మినహా, వివిధ భూ స్వాములకు చెందిన మిగిలిన భూములను రాష్ట్ర ప్రభుత్వం లేదా హైకోర్టు వివిధ రిట్ పిటిషన్ లలో ఆమోదించిన ఉత్తర్వు(ల) ప్రకారం స్వాధీనత నుండి విడుదల చేయవలసి వచ్చింది. దీని విస్తీర్ణం 40.80 ఎకరాలు 21-04-1987 తేదీ నాటి నోటిఫికేషన్ తో సేకరించిన భూమికి సంబంధించి విడుదల చేసిన భూమి వివరాలు పట్టిక రూపంలో ఈ క్రింది విధంగా ఉన్నాయి:

వరుస సంఖ్య.	**భూ సేకరణ చట్టం, 1894 కింద సేకరించిన భూమి యొక్క వివరాలు**	**విస్తీర్ణము ఎకరాలలో**
1.	సెక్షన్ 4, 21-04-1987	46.49
2.	భూమి మినహాయించబడింది u/5A	10.83
3.	విభాగం - 6, 20-04-1988	35.66
4.	u/s 6 మరియు అవార్డు ద్వారా విడుదల చేయబడిన భూమి	1.05
5.	అవార్డు 12-04-1990	34.61
6.	అవార్డు తర్వాత విడుదలైన భూమి	26.83
7.	మిగులు భూ ప్రదేశము [5(6+7)]	7.78
8.	పెండింగులో ఉన్న CWPలు u/s 24(2)	4.056
9.	u/s 24(2) కాకుండా పెండింగులో ఉన్న CWPలు	1.125
10.	CWPలు కొట్టివేయబడెను/స్వాధీనమును సమర్ధించింది	NA
11.	SLP దాఖలు చేసిన లేదా ఇంకా దాఖలు చేయవలసినవి గౌరవనీయ హైకోర్టు ద్వారా CWPలు అనుమతించబడ్డాయి / సముపార్జన రద్దు చేయబడెను.	0.50

2.2 ఆ తర్వాత, ఒరిజినల్ రిట్ పిటిషనర్లు CWP నం.371/2008ని దాఖలు చేయడం ద్వారా స్వాధీనాన్ని హైకోర్టులో సవాలు చేసిరి. ఇది 11.01.2008 నా డు ఉపసంహరణ ఆర్డర్‌గా కొట్టివేయబడింది. వారి ఫిర్యాదుల పరిష్కారం కోసం సంబంధిత అధికారుల ముందు కేసు దాఖలు చేసుకొనుటకు రిట్ పిటిషనర్లకు స్వేచ్ఛను అనుమతించిరి. ఫలితంగా, ఒరిజినల్ రిట్ పిటిషనర్లు 22.01.2008నాటి ప్రాతినిధ్యాన్ని దాఖలు చేశారు , వారి భూమిని రాష్ట్రం విడుదల చేసిన వారితో సమానంగా స్థాయిలో ఉన్న వ్యక్తులతో సమానంగా విడుదల చేయాలని ప్రార్థించారు. ఆ తర్వాత , రెండో రౌండ్ వ్యాజ్యం తర్వాత, వారి మనవిని తోసిపుచ్చారు మరియు తమ భూమిని స్వాధీనం నుండి విడుదల చేయమని అసలు భూ యజమానుల ప్రార్థన తిరస్కరించబడింది. హైకోర్టులో CWP నం.16346/2013లో ఇదే అంశం గూర్చి దాఖలైనది.

2.3 ఇప్పుడు, CWP నం. 6729/2013 నుండి ఉత్పన్నమయ్యే సివిల్ అప్పీల్ విషయానికొస్తే , అసలు భూ యజమానులు తమ యొక్క స్వాధీనం చేసుకున్న భూమిని విడుదల చేయడం కోసం దాఖలు చేసిన కేసు తేదీ 15.06.2012 నాటి ఉత్తర్వు ద్వారా తిరస్కరించబడింది , CWP నం. 6729/2013 లోని అంశము ఇదే.

2.4 అదేవిధంగా, ఒరిజినల్ రిట్ పిటిషనర్ – అనితా కుమారి శర్మ హైకోర్టులో CWP నం. 10452/2014ను దాఖలు చేశారు , భూమిని స్వాధీనం నుండి విడుదల చేయాలన్న వారి మనవిని తిరస్కరించారు.

2.5 ఉమ్మడి తీర్పు మరియు ఉత్తర్వు ద్వారా, హైకోర్టు పేర్కొన్న రిట్ పిటిషన్‌లను అనుమతించింది మరియు ప్రభుత్వం జారీ చేసిన ఆదేశాలు/నోటిఫికేషన్‌లను మరియు రిట్ పిటిషనర్లు – అసలు భూ యజమానుల విడుదల కోసం చేసిన మనవిలను తిరస్కరించడంలో రాష్ట్ర ప్రభుత్వ చర్యను కొట్టివేసింది. రాష్ట్ర ప్రభుత్వ చర్య ద్వారా భారత రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 14 ను ఉల్లంఘించడం అవుతుందని పేర్కొనెను. అదేవిధంగా ఉన్న భూ యజమానులకు చెందిన భూమి యొక్క ప్రధాన భాగం ఇప్పటికే విడుదల చేయబడిందని గమనించడం జరిగినది. దీంతో అసలు భూ యజమానులకు సంబంధించిన భూమిని స్వాధీనం నుంచి విడిపించాల్సిందిగా హైకోర్టు ఆదేశించింది.

2.6 హైకోర్టు, హర్యానా రాష్ట్రం మరియు ఇతరులు హైకోర్టు ఆమోదించిన తీర్పు మరియు ఉత్తర్వుపై బాధను మరియు అసంతృప్తి చెందిన ప్రస్తుత అప్పీళ్లను హర్యానా ఉమ్మడి రాష్ట్రము మరియు ఇతరులు దాఖలు చేసిరి.

3. రాష్ట్రం తరపున హాజరైన AAG శ్రీ అలోక్ సంగ్వాన్ , ప్రశ్నార్థకమైన భూమి రాష్ట్రానికి అవసరమని, అందువల్ల, ఆ భూమిని స్వాధీనం చేసుకోకుండా విడుదల చేయాలని ఆదేశించడాన్ని హైకోర్టు ప్రధానమైన తప్పు చేసినదని వాదించెను.

3.1 చట్టం ప్రకారం అవసరమైన విధివిధానాలను అనుసరించి ప్రశ్నార్థకమైన భూములను ఒకసారి స్వాధీనం చేసుకున్న తర్వాత , అవార్డు ఆమోదించబడి , పరిహారం కూడా చెల్లించబడిందని రాష్ట్రం తరపున హాజరైన AAG శ్రీ సాంగ్వాన్ గట్టిగా వాదించారు. మరియు స్వాధీనపరచబ డిన భూములు వాస్తవానికి రాష్ట్ర ప్రభుత్వం/స్వాధీన సంస్థకు అప్పగించబడ్డాయి. కాబట్టి సేకరించిన

భూములను స్వాధీనం చేసుకోకుండా విడుదల చేయాలని ఆదేశించడాన్ని హైకోర్టు యొక్క ప్రధానమైన తప్పని వాదించెను.

3.2 వివిధ రిట్ పిటిషన్లలో హైకోర్టు ఆమోదించిన ఉత్తర్వు(ల)కు అనుగుణంగా రాష్ట్రం ఇతర భూములను విడుదల చేసిన విషయాన్ని హైకోర్టు సరిగ్గా పరిశీలించలేదని ప్రభుత్వ తరపు AAG పెర్కొనిరి.

3.3 CWP నం.10452/2014కి సంబంధించి సేకరించిన భూమికి సంబంధించినంత వరకు, సంబంధిత భూమిని ఇప్పటికే ఉపయోగించారు మరియు మురుగునీటి లైన్ కోసం ఉపయోగించారు మరియు రూ.17 కోట్లు వెచ్చించి మురుగు నీటి కాలువ నిర్మాణం చేపట్టారు హైకోర్టు ఆదేశాల మేరకు భూమిని విడుదల చేస్తే , అది ప్రజా ప్రయోజనాలకు విరుద్ధమని , రూ.17 కోట్లు వెచ్చించి నిర్మించిన మొత్తం మురుగునీటి కాలువ నిర్మాణమును తొలగించాల్సి వుంటుందని పేర్కొన్నారు . స్థానికుల తరపున హాజరైన న్యాయవాది శ్రీ గౌరవ్ అగర్వాల్ కూడా హైకోర్టు ఆదేశాల మేరకు సంబంధిత భూమిని స్వాధీనం చేసుకోకుండా విడుదల చేస్తే , ఇప్పటికే నిర్మించిన మురుగునీటి కాలువ నిర్మాణమును తొలగించాల్సి ఉంటుందని తీవ్రంగా వాదించారు. ప్రజా ప్రయోజనాలకు వ్యతిరేకంగా మరియు స్థానిక నివాసుల ప్రయోజనాలకు కూడా వ్యతిరేకంగా ఉంటుంది.

3.4 CWP నెం.6729/2013కి సంబంధించి న భూమి రోడ్డు విశాలపరచుటకు రాష్ట్ర ప్రభుత్వానికి అవసరమున్నందున భూమిని స్వాధీనము నుండి విడుదల కొరకు రాష్ట్ర ప్రభుత్వము తిరస్కరించుట సమంజసమని వాదించెను.

3.5 ఇప్పుడు, CWP నెం.16346/2013 భూమికి సంబంధించినంత వరకు, షాపింగ్ మాల్ మరియు పార్కింగ్‌ని నిర్మించడానికి పైన పేర్కొన్న భూమి అవసరమని అందువల్ల , అసలు భూ యజమానులు తమ భూమిని స్వాధీనము నుండి విడుదల చేయవలసిందిగా కోరగా అధికారులు సరిగానే తిరస్కరించిరి.

3.6 పై సమర్పణలను చేస్తూ , అసలు రిట్ పిటిషనర్లు – భూ యజమానులు తమ భూమి(ల)ను విడుదల చేయాలన్న మనవిని తిరస్కరిస్తూ రాష్ట్రం /అధికార సంస్థ జారీ చేసిన ఉత్తర్వులను రద్దు చేయడంలో మరియు పక్కన పెట్టడంలో హైకోర్టు ప్రధానంగా తప్పు చేసిందని AAG చేత గట్టిగా

సమర్పించబడింది. స్వాధీనత నుండి మరియు స్వాధీనపరచబడిన భూమి(ల)ని స్వాధీనము నుండి విడుదల చేయవలసిందిగా ఆదేశించడాన్ని హైకోర్టు ముఖ్యంగా తప్పుపట్టింది.

4. CWP నం.16346/2013 నుండి ఉత్పన్నమయ్యే సివిల్ అప్పీల్‌ను వ్యతిరేకిస్తూ , శ్రీ నీరజ్ కుమార్ జైన్, సీనియర్ న్యాయవాది, ప్రస్తుత కేసులో, రాష్ట్ర ప్రభుత్వం నోటిఫికేషన్ జారీచేసి, ప్రధాన భూమిని విడుదల చేసిందని తీవ్రంగా వాదించారు. మరియు అసలు రిట్ పిటిషనర్లకు చెందిన భూమిలో కొంత భాగాన్ని మాత్రమే విడుదల చేయలేదు. అసలు రిట్ పిటిషనర్లు మరియు ఇతరులకు సంబంధించిన ప్లాట్లు/భూమి మినహా, ఇతర ప్రధాన భూభాగాలన్నింటినీ స్వాధీనం నుండి విడుదల చేసినట్లు చూపుతూ అతను మమ్మల్ని మ్యాప్‌కి తీసుకెళ్లాడు. మొత్తం భూమిలో దాదాపు 46.49 ఎకరాలకు సెక్షన్ 4 కింద నోటిఫికేషన్ జారీ చేసినట్లు ఆయన గట్టిగా వాదించారు. 10.83 ఎకరాల భూమిని సెక్షన్ 5A కింద విచారణ దశలో మినహాయించారు. 34.61 ఎకరాల భూమికి సంబంధించి మాత్రమే అవార్డు ప్రకటించబడింది మరియు ఆ తర్వాత , 26.83 ఎకరాల భూమిని మరింత విడుదల చేశారు. అవార్డు ఆమోదించబడింది మరియు 7.78 ఎకరాల భూమిని భూ సేకరణలో కొనసాగించారు , అందులో 4.056 ఎకరాలు మరియు 1.125 ఎకరాల భూమికి సంబంధించి మరో రెండు రిట్ పిటిషన్లు పెండింగ్‌లో ఉన్నాయి మరియు కేవలం చిన్న ప్లాట్లు మాత్రమే విడుదల చేయబడలేదని , ఇది వివక్షతో కూడుకున్నదని మరియు భారత రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 14 ను ఉల్లంఘించడమేనని హైకోర్టు ఇప్పటికే గమనించి, నిర్ధారించినదని వాదనలో పేర్కొనెను

4.1 ఒరిజినల్ రిట్ పిటిషనర్ల తరపున హాజరైన సీనియర్ న్యాయవాది శ్రీ నీరజ్ కుమార్ జైన్ , అదే నోటిఫికేషన్ ప్రకారం భూములు స్వాధీనమును ఆక్షేపిస్తూ చేస్తూ ఒక విపిన్ జిందాల్, హైకోర్టులో రిట్ పిటిషన్ (CWP) నం.3780/2008ను దాఖలు చేశారు. స్వాధీనం నుండి భూమి(ల)ని విడుదల చేయమని విన్నవించగా, అట్టి రిట్ ను ఉన్నత న్యాయస్థానం 13.03.2008 నాటి ఉత్తర్వుల ద్వారా కొట్టివేసెను. విపిన్ జిందాల్ ఈ కోర్టు ముందు సివిల్ అప్పీల్(లు) దాఖలు చేసారని మరియు ఈ కోర్టు రాష్ట్ర ప్రభుత్వం యొక్క సముచిత అధికా రుల ముందు కేసు దాఖలు చేసి భూమిని స్వాధీనము నుండి విడుదల చేయుటకు భూమి యజమాని(లు) అనుమ తించినదని పేర్కొనెను . రాష్ట్ర ప్రభుత్వం వైపు నుండి కొంత అస్థిరమైన వైఖరిని ఈ కోర్టు ప్రత్యేకంగా గమనించిందని మరియు సమాన స్థాయిలో ఉన్న వ్యక్తులకు ఉపశమనం లభించినట్లయితే , ఇందులోని అప్పీలుదారుకు కూడా అదే విధమైన ఉపశమనం మంజూరు చే యాలని పేర్కొనెను . ఆ తర్వాత , విపిన్ జిందాల్‌కు చెందిన భూమిని

02.08.2016 నాటి ఉత్తర్వు ద్వారా విడుదల చేసినట్లు తెలిపెను మరియు విపిల్ జిందాల్ తీసుకొనిన పరిహార పైకమును వడ్డీతో సహ డిపార్ట్మెంట్ వారికి చెల్లించాలని మరియు హుడా రోడ్డుకు దగ్గరగానున్న భూమిని హుడాకు అప్పగించాలని షరతు విధించెనని తెలిపెను.

4.2 ఒరిజినల్ రిట్ పిటిషనర్ల తరపున హాజరైన సీనియర్ న్యాయవాది శ్రీ నీరజ్ కుమార్ జైన్ కూడా రిట్ పిటిషన్ నెం. 5732/1988లో హైకోర్టు ఇచ్చిన తీర్పు మరియు ఉత్తర్వు ను మాకు సూచించెను , ఇట్టి తీర్పు ద్వారా హైకోర్టు స్వాధీనాన్ని రద్దు చేసింది మరియు శ్రీ నీరజ్ కుమార్ జైన్, కూడా రిట్ పిటిషన్ నం.5732/1988లో హైకోర్టు ఇచ్చిన తీర్పు మరియు ఉత్తర్వును మాకు సూచించెను ఇట్టి తీర్పు ద్వారా హైకోర్టు స్వాధీనాన్ని రద్దు చేసింది. మరియు శ్రీ నీరజ్ కుమార్ జైన్ సీనియర్ న్యాయవాది CWP నెం.11377/1988లో హైకోర్టు ఇచ్చిన తీర్పు మరియు ఉత్తర్వు ను ఉటంకించిరి, ఇట్టి తీర్పు ద్వారా రాష్ట్ర ప్రభుత్వం కొంత ప్రాంతాన్ని స్వాధీనం చేసుకోవడం నుండి ఉపసంహరించుకున్నట్లు గమనిం చి హైకోర్టు స్వాధీనాన్ని రద్దు చేసింది. ఆ ప్రాంతము అప్పటి హర్యానా విధానసభ స్పీకర్‌కు చెందినది మరియు రాధా స్వామి సత్సంగ్ , కురుక్షేత్రానికి చెందిన ప్రాంతము మరొకటి. అందువల్ల, రాష్ట్ర ప్రభుత్వం భూ స్వాధీనము కొనసాగించాలని తీసుకున్న నిర్ణయం ఏకపక్షంగా ఉన్నదనీ మరియు భారత రాజ్యాంగములోని ఆర్టికల్ 14 ను ఉల్లంఘించిందని హైకోర్టు గమనించిం దని వాదించెను . ఒరిజినల్ రిట్ పిటిషనర్లకు చెందిన భూమిలో చిన్న ముక్క/భాగం మినహా మిగిలిన అన్ని ప్రధాన భూభాగాలు/ప్లాట్‌లు విడుదల చేయబడ్డాయి . మరియు ప్రశ్నార్థకమైన భూమి ఇప్పుడు అవసరం లేదని సీనియర్ న్యాయవాది శ్రీ నీరజ్ కుమార్ జైన్ పేర్కొనిరి. కాబట్టి , అసలు భూ యజమానుల భూమి(ల)ని స్వాధీనం నుండి విడుదల చేయకపోవడానికి సరైన కారణం లే దని వాదించెను . అందువల్ల రిట్ పిటిషన్‌లను అనుమతించడంలోనూ, తమ భూములను సమాన ప్రాతిపదికన భూసేకరణ చేయకుండా విడుదల చేయాలని రాష్ట్రాన్ని ఆదేశించడంలోనూ హైకోర్టు ఎలాంటి తప్పు చేయలేదనివాదించెను.

4.3 డబ్ల్యుపి నం.10452/2014 నుండి ఉత్పన్నమయ్యే ఎస్ఎల్‌పి (సి) నం. 11844/ 2022లో ఒరిజినల్ రిట్ పిటిషనర్ల తరపున హాజరైన న్యాయవాది శ్రీ సచిన్ జైన్, తన వాదనలో అసలు రిట్ పిటిషనర్‌కు సంబంధించిన భూమిపై వివాదం లే దనీ, ఇప్పటికే మురుగునీటి లైన్ కోసం ఉపయోగించబడిందనీ, కాబట్టి పైపులు వేయడానికి ఇప్పటికే ఉపయోగించిన భూమిని తీసివేసి మిగిలిన భూమిని విడుదల చేయాలని పేర్కొనిరి.

4.4 CWP నం.6729/2013 నుండి ఉద్భవించిన SLP (C) నం.11842/2022లో ఒరిజినల్ రిట్ పిటిషనర్ల తరపున హాజరైన న్యాయవాది, సీనియర్ న్యాయవాది శ్రీ నీరజ్ కుమార్ జైన్, చేసిన వాదనలతో ఏకీభవించెను.

5. హైకోర్టు ముందు CWP నం.16346/2013 నుండి ఉత్పన్నమయ్యే సివిల్ అప్పీల్‌లో రాష్ట్ర ప్రభుత్వం తరపున హాజరైన AAG శ్రీ అలోక్ సాంగ్వాన్ మరియు ఒరిజినల్ రిట్ పిటిషనర్ల తరపున సీనియర్ న్యాయవాది శ్రీ నీరజ్ కుమార్ జైన్ వాదనలు వినిన న్యాయస్థానం రికార్డులో ఉన్న మెటీరియల్‌ను పరిశీలించి , రాష్ట్ర ప్రభుత్వం స్వాధీన ప్రక్రియలో వ్యవహరించిన విధానం మరియు చట్టంలోని సెక్షన్ 5A కింద ఎప్పటికప్పుడు సేకరించిన భూములను దశాలవారీగా విడుదల చే సిన విధానము అత్యంత అవమానకరం. ఇంతకుముందు, రాష్ట్ర ప్రభుత్వం మొదట ప్రతిభావంతమైన వ్యక్తులకు అనుకూలంగా భూములను విడుదల చేసింది మరియు ఆ తర్వాత రాష్ట్ర ప్రభుత్వం హైకోర్టు జారీ చేసిన వివిధ ఆదేశాల ను ఎన్నడూ సవాలు చేయలేదు. ఇది రాష్ట్ర ప్రజా ప్రయోజనాల కోసం సేకరించిన భూములను విడుదల చేయుటలో రాష్ట్ర ప్రభుత్వం ఏక పక్ష అధికారం చూపిస్తుంది. కొత్త రంగాలను అభివృద్ధి చేయడానికి మరియు అది కూడా పట్టణాభివృద్ధి అథారిటీ ద్వారా మొత్తానికి నివాస మరియు వాణిజ్య ప్రాంతంగా ఉపయోగిం చుటకు మరియు అభివృద్ధి చేయడం కోసం భూములను సేకరిం చారని, గమనించాల్సిన అవసరం ఉంది. భవిష్యత్ అవసరాన్ని పరిగణనలోకి తీసుకోవడం అవసరం . మరియు భవిష్యత్తులో విస్తరణను కూడా పరిగణనలోకి తీసుకోవడం లేదా దృష్టిలో ఉంచుకోవడం అవసరం. రాబోయే 20-25 సంవత్సరాలలో భవిష్యత్తులో జరిగే విస్తరణను పరిగణనలోకి తీసుకోవడం మరియు/లేదా ప్రాంతం/కొత్త రంగాల అభివృద్ధికి ఇంత విస్తారమైన భూమిని ఉపయోగించాల్సిన అవసరం వచ్చినప్పుడు పరిగణనలోకి తీసుకోవడం అవసరం.

5.1 ప్రస్తుత కేసులో, 21.04.1987 నాటికి 46.49 ఎకరాల విస్తీర్ణంలో పెద్ద భాగం స్వాధీనం చేసుకోవడం వివాదాస్పదం కాదు. హర్యానా అర్బన్ డెవలప్‌మెంట్ అథారిటీ (హుడా) ద్వారా సెక్టార్ 11, కురుక్షేత్రలో భూమిని నివాస మరియు వాణిజ్య ప్రాంతంగా అభివృద్ధి చేయడం మరియు ఉపయోగించడం కోసం ఇంత పెద్ద మొత్తము భూమిని సేకరించారు. సెక్షన్ 4 కింద నోటిఫికేషన్ ద్వారా సేకరించిన 46.49 ఎకరాల భూమిలో 10 .83 ఎకరాల భూమిని సెక్షన్ 5 ఎ కింద నోటిఫికేషన్ దశలో సేకరించకుండా మినహాయించారు. మిగిలిన 35.66 ఎకరాల భూమిలో 1.05

ఎకరాల భూమి విభాగం 6 నోటిఫికెషన్ మరియు అవార్డు మధ్య విడుదల చేయబడింది . ఆ తర్వాత, మిగిలిన 34.61 ఎకరాల భూమిలో, 12.04.1990 నాటి అవార్డు తర్వాత 26.83 ఎకరాల భూమి విడుదలైంది. అందువల్ల, మిగిలిన భూమి 7.78 ఎకరాల వరకు మాత్రమే మిగిలి ఉంది , అందులో ప్రస్తుతం సేకరించిన సుమారు 6 ఎకరాల భూమి కూడా వివాదంలో ఉంది. కాబట్టి, CWP నెం.16346/2013 యొక్క అసలు రిట్ పిటిషనర్లకు సంబంధించి న భూమి మిగిలి ఉన్న భూమిలో చిన్న ప్లాట్లు మాత్రమే. ప్రస్తుతం ఉన్న చిన్న భాగం/ప్లాట్‌ను మినహాయించి రికార్డులో రూపొందించిన మ్యాప్ పరిగణించబడితే, భూమిలోని ఇతర ప్రధాన భాగం , పైన పేర్కొన్న వివరాలన్నీ రాష్ట్ర ప్రభుత్వం స్వంతంగా మరియు/లేదా హైకోర్టు ఉత్తర్వు(లు) ప్రకారం విడుదల చేసింది. అట్టి హైకోర్టు ఉత్తర్వులను రాష్ట్రం ఎన్నాడు సవాల్ చేయబడలేదు. భూములను స్వాధీనం చేసుకోకుండా విడుదల చేయాలంటూ హైకోర్టు ఇచ్చిన తీర్పు పట్ల రాష్ట్రం సంతోషం వ్యక్తం చేసినట్లు తెలుస్తోంది. నోటిఫికేషన్ ద్వారా సేకరించిన భూములకు సంబంధించి సివిల్ అప్పీల్స్ నెం.3235-3237/2015లో ఈ కోర్టు గతంలో జారీ చేసిన ఉత్తర్వులో , పరిహారం వాపసుపై రాష్ట్ర ప్రభుత్వం భూములను విడుదల చేయడాన్ని ఈ కోర్టు దృష్టికి తీసుకెళ్లినట్లు తెలుస్తోంది. భూములు స్వాధీనం చేసుకున్న పలువురు భూ యజమానులు నోటిఫికేషన్‌ను సవాలు చేస్తూ రిట్ పిటిషన్‌లు దాఖలు చేశారన్న వాస్తవాన్ని ఈ కోర్టు పరిగణనలోకి తీసుకుంది, అయితే రిట్ పిటిషన్‌లను ఉపసంహరించుకున్నారు , భూ యజమానులు రాష్ట్ర ప్రభుత్వానికి రిప్రజెంటేషన్‌లు దాఖలు చేసే స్వేచ్ఛ వున్నదని తీర్మానించిరి. మరియు ఆ తర్వాత రిట్‌లో పరిహారం తిరిగి చెల్లించిన తర్వాత భూమిని విడుదల చేయాలని ఆదేశించడం ద్వారా పిటిషనర్లకు అనుకూలంగా తీర్పునిచ్చిరి. అందువలన, ఈ న్యాయస్థానం విపిన్ జిందాల్ (సుప్రా) విషయంలో కూడా ప్రభుత్వం పక్షాన కొంత అస్థిరమైన వైఖరిని గమనిం చెను. ఆ తర్వాత , విపిన్ జిందాల్ కేసు అనుకూలంగా తీర్మానించబడినది మరియు అతని భూమిని స్వాధీనం నుండి విడుదల చేసింది.

5.2 CWP నెం.11377/1988లో హైకోర్టు ఇచ్చిన తీర్పు మరియు ఉత్తర్వు నుండి కూడా , హైకోర్టు పైన పేర్కొన్న రిట్ పిటిషన్‌ను అనుమతించింది మరియు పైన పేర్కొన్న నోటిఫికేషన్ ద్వారా సేకరించిన కొన్ని భూములకు సంబంధించి స్వాధీనాన్ని రద్దు చేసింది. చట్టంలోని సెక్షన్ 6 కింద నోటిఫికేషన్ వెలువడిన తర్వాత , అప్పటి హర్యానా విధానసభ స్పీకర్‌కు చెందిన కొంత ప్రాంతాన్ని మరియు రాధా స్వామి సత్సంగ్, కురుక్షేత్రానికి చెందిన మరొక భాగాన్ని స్వాధీనం చేసుకోవడం నుండి ప్రభుత్వం ఉపసంహరించుకుంది.

5.3 ఈ విధంగా , పైన పేర్కొన్నదాని ప్రకారం, CWP నం.16346/2013 యొక్క రిట్ పిటిషనర్లకు చెందిన ప్రశ్నార్ధకమైన భూమి మినహా , అసలు రిట్ పిటిషనర్ ల కు చెందిన భూముల చిన్న పార్శిల్/ప్లాట్ మినహా మిగిలిన అన్ని భూములు విడుదల చేయబడినట్లు స్పష్టంగా తెలుస్తుంది. ఇప్పుడు, అదే భూమి షాపింగ్ మాల్ మరియు పార్కింగ్‌గా ఉపయోగించాలని ప్రతిపాదించబడినందున భూమిని విడుదల చేయకపోవడం సమర్థించబడాలని కోరింది. 1987లో 46.49 ఎకరాల విస్తీర్ణంలో ఉన్న మొత్తం భూమితో పాటు ప్రస్తుతం ఉన్న భూమిని మినహాయించి 1987లో సేకరించినట్లు గమనించాలి. ప్రస్తుత భూమిలో చిన్న భాగం/భాగం తప్ప , అన్ని ఇతర భూములు విడుదల చేయబడ్డాయి మరియు/లేదా వాటికి సంబంధించి స్వాధీనం రద్దు చేయబడింది. పైన పేర్కొన్న వాస్తవాలు మరియు పరిస్థితులను పరిగణనలోకి తీసుకుంటే , హైకోర్టు CWP నం.16346/2013 రిట్ పిటిషన్‌ను ఆమోదించి, స్వాధీన ప్రక్రియను రద్దు చే సెను. ప్రశ్నార్థకమైన భూమిని విడుదల చేయాలని ఆదేశించినప్పుడు , సింగిల్ జడ్జి మరియు/లేదా హైకోర్టు డివిజన్ బెంచ్ పొరపాటు చేసినదని చెప్పలేము. కావున ఈ కోర్టు జోక్యాన్ని కోరడం లేదు. అయితే, పునరావృతం అయ్యే ఖర్చుతో , రాష్ట్రం స్వాధీన ప్రక్రియతో వ్యవహరించిన మరియు భూమి(లు)ని విడుదల చేసిన మరియు/లేదా స్వాధీనాన్ని అత్యంత ఏకపక్ష పద్ధతిలో రద్దు చేయడానికి అనుమతించిన విధానాన్ని మేము తప్పుపట్టెదము. ఈ భూములను నివాస మరియు వాణిజ్య అభివృద్ధి ప్రయోజనాల కోసం సేకరించారు , వీటిని ప్రజా ప్రయోజనాల కోసం మరియు ప్రాంతం/రంగం అభివృద్ధి కోసం ఉపయోగించలేరు . మరియు రాష్ట్ర ప్రభుత్వం అధికారాలను ఏకపక్షంగా మరియు/లేదా రాష్ట్ర ప్రభుత్వము రాష్ట్ర ప్రయోజనాలను సేకరించిన అనుకూలతతో ఉపయోగించడంలో విఫలమైంది. ప్రజా ప్రయోజనాల కోసం సేకరించిన భూములు. రాష్ట్ర ప్రభుత్వము రాష్ట్ర ప్రయోజనాలను కాపాడే సంరక్షుడు ప్రభావంతమైన వ్యక్తులకు అనుకూలంగా ప్రారంభ దశలో భూములను విడుదల చేయుటలోగల ఆసక్తి కంటే ప్రజా మరియు ప్రజా ప్రయోజనాలను ప్రధాన ప్రయోజనంగా పరిగణించాల్సిన అవసరం ఉంది. రాష్ట్రం భవిష్యత్తులో జాగ్రత్తలు తీసుకుంటుంది మరియు సేకరించిన భూములను ప్రయోజనం కో సమే ఉపయోగించాలి, లేకపోతే భూమిని స్వాధీనం చేసుకునే ఉ ద్దేశ్యం విఫలమగును, కాబట్టి రాష్ట్ర ప్రభుత్వము భవిష్యత్తులో అట్టి జాగ్రత్తలు తీసుకొనవలెను.

5.4 ఇప్పుడు, CWP నం.10452/2014 నుండి ఉత్పన్నమయ్యే సివిల్ అప్పీల్ విషయానికొస్తే , ప్రశ్నార్థకమైన భూమి ఇప్పటికే మురుగునీటి లైన్ల కోసం ఉపయోగించబడింది మరియు

ఉపయోగించబడుతుందనీ మరియు సుమారు రూ. 17కోట్లు వెచ్చించి మురుగు నీటి లైన్ల నిర్మాణం చేపట్టారనీ, ముందుగా గుర్తించుట అవసరము. అందువల్ల, ప్రజా ప్రయోజనాల కోసం మరియు స్థానిక నివాసితుల కోసం వినియోగిస్తున్న మురుగునీటి లైన్ల కోసం ఇప్పటికే వినియోగిస్తున్న పైన పేర్కొన్న భూమికి సంబంధించి సేకరణను రద్దు చేసి, కొట్టివేయడంలో హైకోర్టు చాలా తీవ్రమైన తప్పు చేసింది. ఆ కేసులో హైకోర్టు వెలువరించిన తీర్పు , ఉత్తర్వులు అమలు చేస్తే రూ.17 కోట్లు వెచ్చించి నిర్మించిన మురుగునీటి లైన్లు తొలగించాల్సి ఉంటుంది. మురుగునీటి లైన్ల కోసం ఇప్పటికే వినియోగిస్తున్న భూమిని పక్కనబెట్టి , మిగిలిన భూమిని విడుదల చేయమని పిటిషనర్లు కోరిననూ , అట్లు చేయుటకు అంగీకరించలేము. మరియు/లేదా పార్ట్ ల్యాండుకు సంబంధించి భూమిలో భాగమును విడుదల చేయలేము. ప్రస్తుత సందర్భంలో భూమిని స్వాధీనం చేసుకోవడం , అవార్డును స్వాధీనము ఆమోదించడం మరియు పరిహారం చెల్లించడం వంటి వాటితో సహా సేకరణ పూర్తయిందని మరియు ప్రశ్నార్థకమైన భూమిని ప్రతి బంధకాలు ప్రజా ప్రయోజనాల కోసము లేకుండా రాష్ట్ర ప్రభుత్వానికి అప్పగించడం గమనించాల్సిన అవసరం ఉంద నీ పేర్కొనెను . ఈ పరిస్థితులలో, పేర్కొనెను CWP నం.10452/2014లో హైకోర్టు జారీ చేసిన ఆక్షేపిత తీర్పు మరియు ఉత్తర్వు సమర్థనీయం కాదనీ, మరియు దానిని రద్దు చేసి కొట్టివేయతగినది.

5.5 అదేవిధంగా, సిడబ్ల్యుపి నెం. 6729/2013 నుండి ఉత్పన్నమయ్యే సివిల్ అప్పీల్‌కు సంబంధించినంతవరకు, రోడ్డు విస్తరణకు భూమి అవసరమనే కారణంతో భూమిని స్వాధీనం నుండి విడుదల చేయమ న్న ఒరిజినల్ రిట్ పిటిషనర్ల మనవిని తిరస్కరించారు. మ్యాప్‌ను పరిశీలించిన తర్వాత, రహదారి విస్తరణ కోసం రాష్ట్రానికి ప్రశ్నార్థకమైన భూమి అవసరమైనప్పుడు మరియు మొత్తం సేకరణ ప్రక్రియను ముగించినప్పుడు అవార్డు ప్రకటన, అవార్డును ఆమోదించడం మరియు పరిహారం చెల్లించడం, రహదారి విస్తరణకు అవసరమ య్యే పేర్కొన్న భూమికి సంబంధించి స్వాధీనం ను రద్దు చేయబడకూడదు మరియు/లేదా అదే భూమిని విడుదల చేయవలసిన అవసరం లేదు. రహదారి విస్తరణకు అవసరమైన భూమిని విడుదల చేయకపో వుట వలన రాష్ట్రంను పూర్తిగా సమర్థించింది. ఈ పరిస్థితులలో, CWP నం.6729/2013లో హైకోర్టు జారీ చేసిన ఆక్షేపిత తీర్పు మరియు ఉత్తర్వు రద్దు చేయబడి, కొట్టివేయతగినది.

6. పైన పేర్కొన్న మరియు పైన పేర్కొన్న కారణాల దృష్ట్యా , SLP (C) నం. 11843/2022 నుండి ఉత్పన్నమయ్యే సివిల్ అప్పీల్ CWP నం. 16346/2013లో ఆమోదించబడిన తీర్పు మరియు ఉత్తర్వు పైన తెల్పిన పరిశీలనలతో కొట్టివేయబడెను.

7. పైన పేర్కొన్న కారణాల వల్ల , SLP (C) నం.11844/2022 (CWP నం. 10452/2014 నుండి ఉద్భవించినవి) మరియు SLP (C) నం. 11842/2022 (CWP No నుండి ఉత్పన్నమయ్యే సివిల్ అప్పీళ్లు .6729/2013) మరియు SLP (C) నం.3980/2023 నుండి ఉత్పన్నమయ్యేవి, దీని ద్వారా అనుమతించబడతాయి. CWP నం. 10452/2014 మరియు 6729/2013లో హైకోర్టు ఆమోదించిన తీర్పు(లు) మరియు ఉత్తర్వు(లు) దీని ద్వారా రద్దు చేయబడి, కొట్టివేయబడినవి. కేసు యొక్క వాస్తవాలు మరియు పరిస్థితులలో ఖర్చులకు సంబంధించి ఎటువంటి ఉత్తర్వు లేదు.

న్యాయమూర్తి
ఎమ్.ఆర్.షా.

న్యాయమూర్తి
సి.టి.రవి కుమార్

న్యూఢిల్లీ;
ఫిబ్రవరి 24, 2023.